

miotinio kvadrato modelį, kad išskleistų sąvokų *Tas pat – Kitas, Savas – Svetimas* santykį, veikiančių kultūroje.

Antroji dalis – „Mitai“ – pradeda legendos apie Rykantų bažnyčių pateikimu ir interpretacija. Išsamiai pristatęs istorinį kontekstą, kuriame radosi panašios legendos, autorius teigia, kad tokių tekstų populiarumą ir tikėjimą jais formavęs anuometinis žmonių požiūris į kitatikius, kurie vertinti kaip *svetimi*, grėsmingi, turintys demoniškų galių, burtininkaujantys. Aptaręs įvairią medžiagą, jis konstatuoja, kad legenda ano meto žmonėms turėjusi būti visiškai įtikima; taip pat legenda parodanti, kad konfesinė tapatybė kadaise buvusi itin svarbi.

„Figūros“ – trečioji knygos dalis ir ji skirta Vladimiro Viktorino Sicinskio (Čičinsko), istorinės asmenybės, istoriografinėms, literatūrinėms bei folklorinėms interpretacijoms, taip pat folkloro medžiagoje išlikusių ryškių socialinių tipų – „pliko kataliko“, „bambizo“, „žydo“ – aptarimui. Autorius atskleidžia, kad kitatikams visada buvo priskiriamos neigiamos savybės, jie net nelaikyti žmonėmis, o kitatikių kritika buvusi būdinga visų konfesijų žmonėms.

Paskutinis, pats išsamiausias, skyrius „Transformacijos“ skirtas dabartinės tautinės tapatybės formavimuisi. Pažymima, kad XIX amžiuje lietuvių tautos samprata skyrėsi nuo šiandieninės, o įvairių visuomenės sluoksnių – bajorijos, valstiečių, inteligentijos – požiūris į tautą nebuvo tolygus. Iki XIX a. pabaigos vyravusi ne kalba, o tikėjimu ir istorine praeitimi grindžiama tapatybė, tuo tarpu vėliau jos pagrindu tapusi kalba. Įsigalėjus naujam tapatybės modeliui, nuošalyje likusi lenkakalbė Lietuvos bajorija ir dalis pietryčių Lietuvos gyventojų. Naudos tapatybės formavimą viešojoje retorikoje autorius vertina kaip

galingo kultūrinio mito kūrimą, mito, kurį siekta įdiegti valstiečių sąmonėje (p. 289). V. Savukynas bando aiškintis šito sėkmingo kultūrinio mito sukūrimo ir įtvirtinimo aplinkybes, nuosekliai atskleidžia naujos tapatybės radimosi sąlygas, lėmusias lietuviškai kalbančių tautiečių nutolinimą nuo lenkų ir susvetimėjimą, suartėjimą su reformatais, lietuvių kalbos įsigalėjimą viešojoje erdvėje.

V. Savukyno studija patraukia pasitelkiamos medžiagos įvairumu, nauju, įdomiu požiūriu, o folkloristams ji maloni ir dėl gausaus tautosakos naudojimo mentaliteto istorijos tyrimams. Knyga neabejotinai skatina gilesnę asmens ir bendruomenių bei socialinių grupių tapatybės refleksiją.

Jurga Sadauskienė

Gustaw Juzala. SEMANTYKA
KOLĘD WIOSENNYCH:
STUDIUM FOLKLORYSTYCZNO-
ETNOMUZYKOLOGICZNE,
Warszawa: Instytut Archeologii i Etnologii
Polskiej Akademii Nauk, 2012. – 272 p.

Monografijos autorius – etnomuzikologas habil. dr. Gustawas Juzala savo darbe siekia rekonstruoti simbolinį pavasario kiemų lankymo dainų pasaulį, sudaryti jų tekstų ir muzikinių ypatybių tipologiją. Jis apsistoja ties lenkų, baltarusių, rusų ir lietuvių dainomis, nors pastebi, kad esminės intencijos, idėjos ir daugelis raiškos bruožų vienija didžiulio Europos arealo metų ciklo papročių bei folkloro sluoksni. Kompleksiniam tyrimui pasitelkiamas semiotinės lyginamosios analizės metodas. Mokslininkas savo tyrime naudojosi turtingais šaltiniais – archyvų resursais, leidiniais daugybe Europos kalbų, taip pat savo paties vykdytų ekspedicijų Vilniaus krašte medžiaga.

Knygą sudaro devynios dalys. Apžvelgiami baltų ir slavų kiemų lankymo papročiai, aptariama pavasario laikotarpio kieminėtojų dainų tyrimų istorija, dabartinė padėtis, dainų ir papročių liaudiškoji terminologija. Atskirai imamasi dainų tekstų tipologijos, nagrinėjama žodinių tekstų simbolika, dainų refrenai. Atrandami muzikiniams tekstams būdingi savi tipiškieji bruožai, atskleidžiama jų struktūros sistema, kuri aptariama ir platesniame apeiginių dainų melodikos kontekste, atkreipiamas dėmesys į lalauninkų dainas lydėjusių muzikos instrumentų simboliką.

Baigiamojoje knygos dalyje pažymima, jog baltarusių ir lietuvių pavasarinės kiemų lankymo ir kitos šio periodo dainos patyrė pastebimai menkesnę krikščionybės įtaką negu lenkiškosios. Kaip ir žiemos laikotarpio dainose, jose ypač ryškūs archajiški kosmogoninio mito elementai. Šių dainų simbolika siekiama atkurti tobulą laiką, idealią pradžią pradžios „tvarką“. Tai dainos, kuriomis iš naujo „kuriami“ metai ir pasaulis, todėl jose ypač svarbi vaisingumo simbolika, tvirtinama įvairiomis maginėmis priemonėmis. Dainų, kuriomis būtinais reiškiama linkėjimai, atlikėjų grupės sudėtis, šių dainų atlikimo laikas bei vieta, jų turinys tarsi liudija *perėjimo būsenos* esmę, čia tarsi susikaupusios visos svarbiausios šių būseną išreiškiančios ypatybės: kiemus lanko jauni, bet dar nevedę vyrai, lankymas vyksta naktį, nuo sutemos

iki paryčių, dainoms pritaria instrumentai, kurių simbolika priskiriama požemio sferai, lalauninkai beldžia į namų langą, per jį siunčia savo linkėjimus, prašo dovanų ir jų gauna, dainose jie save vadina *svetimaisiais*, *keliauninkais*, *svėčiais*, sakosi atkeliavę iš *anapus tilto*. Dainų kruopščiai mokomasi, nes netinkamas, klaidingas jų dainavimas užtraukia gėdą, nešlovę, linkėjimai net gali pakenkti. Tinkamas maginių formulinių struktūrų įsavinimas laikomas itin svarbiu dalyku, ilgi tekstai, padainuoti be klaidų ir užsikirtimų, reiškia pagarbą adresatui, užtikrina sėkmingą linkėjimų išsipildymą. Ypač svarbūs maginiai elementai yra dainų refrenai, neretai užgožiantys prasminį tekstą ir suskaidantys jį į sunkiai besuvoikiamus fragmentus. Muzikinių formulių struktūros nepaprastai iškalbingai jungia lietuvių, baltarusių, ukrainiečių pavasario ir žiemos laikotarpio kiemų lankymo dainas. Šios struktūros gali byloti ne vien apie seną jų kilmę, bet ir apie kadaise buvusią vieningos muzikinės simbolinės kalbos jungiamą teritoriją.

Knygos autorius mano, kad savo tyrimu aptiko ir atskleidė tik didžiulio ledkalnio viršūnę. Jis tikisi, jog šis darbas paskatins daugelio giluminiais kultūriniais saitais susijusių šalių folkloristų ir etnomuzikologų bendradarbiavimą toliau tiriant dainas. Vis dėlto kiek neįprasta tai, kad knygoje nepateikiama santraukų jokia kita Europos kalba.

Aušra Žičkienė